

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่เน้นแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิพัฒนาไท สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่หนึ่งที่สังเกตเห็นถึงความสำคัญในพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักได้น้อมนำปรัชญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น เนื่องด้วยสภาพพื้นที่และสังคมของตำบลป่าสักนั้น มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ด้านหนึ่งที่ชุมชนมีสภาพวิถีชีวิตที่แปลก เช่นคนในชนบท ที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีความเอื้อเพื่อเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน คนในชุมชนยังมีความผูกพันกับวัด และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม แต่ในอีกด้านหนึ่งพบว่าการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาจัดตั้งในตำบล ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีการดำรงชีวิต เช่น เริ่มมีหอพัก บ้านจัดสรร เกิดวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในลักษณะสังคมเมืองมากขึ้น คือ ต่างคนต่างอยู่ ชาวบ้านเริ่มขายที่ดิน และเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตร จากการทำสวน ทำไร่ ทำนา มาเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ความผูกพันของคนในครอบครัว และความเป็นเครือญาติเริ่มลดน้อยถอยลง เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น การแก่งแย่งแข่งขันกัน

ความเห็นแก่ตัว ปัญหาเสพติด อาชญากรรม หนี้สิน (สุภาพรณ, 2550) สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันได้สร้างค่านิยมทางวัตถุเป็นหลัก ได้เปลี่ยนวิถีคิดและความเชื่อของคนในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

สืบเนื่องจากสถานการณ์ในปีพ.ศ.2551 ดังกล่าว ทางศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลป่าสัก ซึ่งมีบทบาทในการดูแลความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของเกษตรกรร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เป็นจำนวนเงิน 400,000 บาท เป็นโครงการนำร่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรหมู่บ้านละ 1 คน จากเวทีประชาคมหมู่บ้านจากทั้ง 18 หมู่บ้าน ทั้งนี้ทุกคนได้รับงบประมาณสนับสนุนรายละ 20,000 บาท เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและทดลองนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ เกษตรกรส่วนใหญ่นำทุนดังกล่าวไปทดลองเลี้ยงไก่ เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เพาะเห็ด ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น

จากจุดเริ่มต้นของโครงการฯ ดังกล่าว จึงเกิดการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ภายใต้เงื่อนไขการจัดตั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เกิดเป็นกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสักขึ้น ซึ่งมีเป้าหมายและกิจกรรมการผลิตที่คล้ายคลึงกัน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การดำเนินงานในลักษณะกลุ่มที่เป็นทางการ เพียงแต่ใช้เป็นชื่อเรียกสำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ เท่านั้น

หลังดำเนินการมาได้ 3 เดือน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลป่าสัก องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการชดเชยทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG) และผู้วิจัยได้จัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการฯ ภายใต้ความสนใจร่วมกันว่า ต่อจากนี้ทิศทางของโครงการดังกล่าวจะเป็นอย่างไร มีข้อคิดเห็นที่สะท้อนถึงการดำเนินงานหลากหลายประการ อาทิเช่น ปัญหาเรื่องต้นทุนในการผลิต ปัญหาด้านความรู้ในการผลิต ปัญหาทางด้านการตลาด ปัญหาเรื่องความเข้าใจในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาในด้านการติดตามผลการดำเนินงาน ปัญหาด้านงบประมาณที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น ทำให้การดำเนินงานขาดความราบรื่น จึงเกิดข้อคำถามขึ้นในระหว่างการหารือว่า ฉะนั้นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการควรจะทำอย่างไร ในเมื่อมีโจทย์การทำงานใหญ่อยู่ 2 ประการคือ การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเรื่องการผลิตและน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ กับเรื่องของการขยายแนวคิดไปสู่คนในชุมชน ความคิดเห็นส่วนใหญ่เสนอว่า “ควรที่จะพ่อตัวเก่า

ผู้จักตัวเก่า มองตัวเก่าชื่อออก ว่าคิดขัดอะหยังฟ่อง” คือ พัฒนาตัวเองให้ดีที่สุดก่อน แล้วจึงนำไปขยายผล

เสียงสะท้อนและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2551 และครั้งที่ 2 วันที่ 24 มิถุนายน 2551 สรุปได้ว่า เกษตรกรอยากให้มีกิจกรรมการจัดเวทีสัญจรไปตามบ้านของผู้ที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 18 คน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน เพราะตั้งแต่ดำเนินโครงการมาแล้ว 3-4 เดือน ยังไม่เคยได้ไปดูเลยว่าเกษตรกรแต่ละคนมีการผลิตอะไรบ้าง มีเทคนิคอย่างไร ได้ผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ อีกทั้งการไปเยี่ยมชมนผู้อื่นถึงบ้านก็เพื่อเป็นการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกันในหมู่ของคนทำงาน จะได้นำปัญหาที่พบมาปรึกษาแลกเปลี่ยนกันได้ เพราะที่ผ่านมายังไม่เคยได้ไปเยี่ยมบ้านของใครเลย ในส่วนของเจ้าหน้าที่ก็ให้เหตุผลว่า มีการติดตามและเยี่ยมเยียนบ้านของเกษตรกรอยู่ในแผนงานอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่เคยไปกันทั้งกลุ่ม เนื่องด้วยติดปัญหาเรื่องของงบประมาณที่เอื้อต่อการเรียนรู้และเวลาที่ไม่แน่นอนของตัวเจ้าหน้าที่เอง ส่วนใหญ่จึงนัดประชุมกันที่ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักกันเสียมากกว่า ดังนั้นสิ่งที่เกษตรกรมุ่งหวังร่วมกันจึงยังไม่เคยเกิดขึ้นด้วยเหตุผลข้างต้นที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกร ทำให้ได้พบว่าเกษตรกรมีความสนใจที่จะพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับตนเองและต้องการ อยากมีการศึกษาองค์ความรู้ การแก้ไขปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง และสามารถนำแนวคิดและองค์ความรู้ดังกล่าวไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชนต่อไปได้ เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ให้ขยายออกไปจนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมในพื้นที่ทั้งตำบลป่าสัก

เหตุนี้เองทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การดำเนินงานที่ผ่านมายังมีข้อควรปรับปรุง เช่น ยังขาดกระบวนการหนุนเสริมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร และยังขาดการวิเคราะห์ว่ามีปัจจัยอะไรที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นจึงเห็นสมควรค้นหาแนวทางร่วมกันว่าจะทำอย่างไรที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและตรงกับความต้องการ

คำถามวิจัยหลัก

แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิตและการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. มติวิจัย

- 1.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิตและการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลง
- 1.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.3 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

2. มติพัฒนา

- 2.1 เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นที่ 1 เกิดการพัฒนาวิธีการคิดและการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.2 สมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นที่ 1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและขยายแนวคิดไปสู่เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงในรุ่นที่ 2 อีกทั้งสามารถเพิ่มจำนวนผู้สนใจเข้าร่วมโครงการได้อย่างต่อเนื่องทุกปี
- 2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลป่าสัก ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญต่อกลไกการหนุนเสริมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย สามารถนำไปปรับใช้ในการกำหนดโครงการและแผนการดำเนินงานต่อไป โดยสามารถเขียนโครงการเพื่อเสนอเข้าบรรจุในแผนพัฒนาประจำตำบลได้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ช่วงค้นหาโจทย์และพัฒนาโครงการวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2551- เดือนตุลาคม 2551
รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 6 เดือน

ช่วงดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551 - เดือนตุลาคม 2552 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น
12 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการที่ทำให้เกษตรกรในกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักศึกษาปริญญาโท ได้ร่วมกันออกแบบ ที่มีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการพัฒนาตนเองและกลุ่ม ทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ วิธีการผลิต การปรับตัวและตลอดจนการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

การเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระหว่างการทำงานร่วมกัน โดยอาจได้รับจากวิธีการเข้าร่วมเวทีประชุม การอบรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงาน การปฏิบัติจริงหรือวิธีการอื่นใด เช่น การจัดเวทีสัญจร กิจกรรมการออมทรัพย์ เป็นต้น

กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก ขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก รุ่นที่ 1 จำนวน 18 คน และรุ่นที่ 2 จำนวน 18 คน

วิธีการผลิต หมายถึง กิจกรรม และรูปแบบการผลิตของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้เงื่อนไขของบุคคล อาทิเช่น การประกอบอาชีพ ลักษณะของพื้นที่ที่ถือครอง เป็นต้น

การปรับตัว หมายถึง การที่เกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับเปลี่ยนวิถีคิดและการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการรูปแบบในการดำรงชีวิต การผลิตทางการเกษตรจากอดีตสู่ปัจจุบันของเกษตรกรกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้ภายใต้สภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก ทั้งตัวเกษตรกรภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม